

Odile van den Heuvel, psychiater, bespreekt in haar column de psychiatrische symptomen die kunnen komen kijken bij de ziekte van Parkinson. Heeft u een onderwerp dat u graag besproken ziet? Stuur dan uw suggestie naar:

redactie@parkinson-vereniging.nl.

Het spreekt vanzelf dat uw inzending vertrouwelijk zal worden behandeld.



Impulscontrolestoornissen

introductie

deel 1

Vandaag en de komende keren zal ik stil staan bij de impulscontrolestoornissen. Hoewel ik vaker over dit onderwerp heb geschreven, weet ik vanuit de spreekkamer dat veel mensen vragen houden en het lastig vinden om deze vragen te stellen aan hun behandelaar, vaak uit schaamte. De belangrijkste boodschap is: alles is bespreekbaar! Juist door open te zijn over veranderingen in gedrag geeft u uw behandelaar de kans u te helpen.

De term 'impulscontrolestoornissen' is een verzamelnaam voor verschillende gedragingen, zoals dwangmatig koopgedrag, hyperseksualiteit, ongeremd eetgedrag, pathologisch gokken of veelvuldig gamen op internet.

Impulscontrolestoornissen komen veel voor bij mensen met de ziekte van Parkinson: ongeveer 1 op de 3 mensen heeft ooit wel eens last van zo'n ontremming gedurende het beloop van de ziekte. De ernst van het probleem verschilt sterk tussen mensen. Ook zijn er grote verschillen in de hardnekkigheid van het probleem. Bij sommige mensen is het probleem snel in de kiem te smoren door de parkinsonmedicatie iets aan te passen, terwijl bij andere mensen het veranderde gedrag lastiger is bij te sturen. Voordat ik de komende keren uitgebreider stil zal staan bij de kenmerken van impulscontrolestoornissen, de risicofactoren en de behandelopties, bespreek ik eerst hoe deze veranderingen in gedrag ontstaan.

Het is belangrijk te beseffen dat het tekort aan dopamine bij parkinson niet

alleen invloed heeft op het bewegen, maar ook sterk de motivatie remt. Ik gebruik vaak het Engelse woord 'drive' of het Nederlandse woord drijfkracht om uit te drukken dat dopamine niet alleen de motoriek aandrijft, maar ook onze motivatie, (drive) om dingen te doen en ons vermogen om te genieten. Sommige gedragingen staan sterk onder invloed van dopamine, namelijk het gedrag dat ons een lekker gevoel geeft, zoals eten, kopen, winnen en seks. In een toestand dat er te weinig dopamine beschikbaar is, zoals bij onbehandelde parkinson (of in de 'off' wanneer de medicatie uitgewerkt is), is er veelal een verlies aan zin, initiatief en een onvermogen om van dingen te genieten. Wanneer vervolgens het tekort aan dopamine wordt aangevuld door het gebruik van dopaminerge medicatie (levodopa of een dopamine-agonist), dan zie je de motivatie, de stemming en het vermogen om te genieten vaak direct verbeteren. Sommige mensen ervaren het in de vorm van een toegenomen creativiteit. Het geeft vooral positieve energie

doordat activiteiten weer meer als zinvol worden ervaren. In dat soort gevallen is het natuurlijk geen 'stoornis'. Het is pas een impulscontrolestoornis als er problemen ontstaan door de ontremming, wat betekent dat de controle op het gedrag wegvalt. Hoewel de parkinsonmedicatie de belangrijkste veroorzaker is van de ontremming, de dopamine-agonisten (zoals ropinirol en pramipexol) nog sterker dan levodopa, hebben twee op de drie mensen die deze medicatie gebruiken geen last van impulscontrolestoornissen. Kennelijk is er een verschil in de gevoeligheid. Dat heeft mogelijk te maken met de mate van schade in de diepe kernen in de hersenen. Op basis van het onderzoek dat we de laatste jaren hebben gedaan, zien we dat de mensen die al meer verlies van dopaminerge cellen hebben in dat deel van het striatum dat belangrijk is voor beloning en motivatie, een groter risico hebben op ontremming in reactie op parkinsonmedicatie. Het lijkt erop dat de zenuwcellen door langdurig tekort aan dopamine extra gevoelig zijn geworden voor de belonende effecten van medicatie. Maar dopamine alleen vertelt niet het gehele verhaal. Ook andere boodschapperstoffen in de hersenen (ook wel neurotransmitters genoemd) spelen hierbij een rol, zoals onder andere het stofje serotonine en noradrenaline.